

Teorija prototipa može nam pomoći pri razumijevanju i raščlanjivanju frazeološkoga korpusa uopće. Na svim jezičnim razinama, pa tako i frazeološkoj, postoje prototipne jedinice koje pokazuju postojanje svih mogućih kriterija pomoću kojih određujemo i izdvajamo postojanje neke jedinice i one manje prototipne koje u nedostatku posjedovanja nekoga kriterija ne ispadaju nužno iz promatranoga sustava. Postojanje frazeološkoga sustava nalazimo upravo u toj laganijoj šetnji frazeološkoga blaga od središta sustava prema njegovoj periferiji i obratno.

U porédbenim frazemima prototip je opsega skup riječi, a desemantizacija je karakteristika koju takvi frazemi mogu, a i ne moraju nužno posjedovati. Ostali frazeološki opsezi manje su prototipni, ali je u njima prototipna značajka desemantizacija.

Uz vrlo detaljnu konceptualnu obradu poredbenih frazema koji se odnose na čovjeka (njegove fizičke i psihičke osobine) i predmete (njihova obilježja), priručnik prema redoslijedu prethodne obrade donosi popis poredbenih frazema hrvatskoga jezika i ruskoga jezika. Popunjena mjesta u dvostupačnoj podjeli frazeološke građe pružaju uvid u nacionalnojezičnu podlogu navedenih koncepata, a motivacijsku podlogu *neprozirnih* frazema ponekad je lakše uočiti u usporedbi jezika zajedničkoga porijekla.

Knjiga završava priručnim rječnikom hrvatskih poredbenih frazema i rječnikom ruskih poredbenih frazema upotrijebljenih pri izradbi ovoga priručnika. Rječnik hrvatskih poredbenih frazema nema pretenzije potpunoga popisa poredbenih frazema. Njegova je svrha oprimjerenje jednoga frazeološkoga tipa.

Čitatelji bi ovoj knjizi mogli prigovoriti jedino izostanak zaključka. Pitamo se je li on uistinu i potreban nakon ovako detaljne obrade frazeološke građe jednoga frazeološkoga tipa našega jezika i njegove usporedbe s istorodnim frazemima ruskoga jezika.

Znalački odabrana tema studije, koja postavlja pregršt pitanja, razvija problem i pridonosi rješavanju naoko sitnih, ali bitnih frazeoloških dvojbi, zasigurno će ispuniti

očekivanja ne samo frazeologa, nego i šire filološke publike, kojoj su frazeološke teme zanimljive u svoj svojoj nepredvidljivosti nastanka te složene i ljudskom aktivnošću motivirane jedinice – frazema.

Barbara Kovačević

Jubilarni 60. kongres poljskoga društva jezikoslovaca

(Krakow, 13–14. rujna 2002)

Ovogodišnji susret najvećih poljskih jezikoslovaca održavao se u posebnoj atmosferi. Okrugla, 60. obljetnica djelovanja Društva dala je povod za rezimiranje njegova doprinosa poljskoj znanosti. Čini se da su upravo Krakow i Jagiellonsko sveučilište najbolja mjesta za tako značajan znanstveni skup koji je održan pod pokroviteljstvom rektora Jagiellonskoga sveučilišta prof. dr. Franciszeka Ziejkija. Iako skup nije bio popraćen preuveličavanjem i nepotrebnim sjajem, njegova je veličina u sadržajnosti. Njegovoj je vrijednosti zasigurno pridonijela i tema koja je glasila *Država, jezik, politika*, a koja je jednim svojim dijelom bila izraz zabrinutosti predstavnik nacija koje se u procesu globalizacije mogu osjećati zanemarenima ili čak ugroženima. Budući da se sudjelovanju na Kongresu mogu nadati samo provjereni jezikoslovci i kvalitetne teme, slušači su imali priliku pratiti nastupe najzvučnijih imena poljskoga jezikoslovlja. Iako su referati bili vezani ponajprije uz temu skupa, tematski je spektar ipak bio poprilično širok. Za plenarnoga smo zasjedanja slušali referate znamenitih poljskih jezikoslovaca prof. W. Pisareka pod naslovom *Jezik, država, zakon* i prof. W. Manczaka pod naslovom *Jezik, nacionalnost i državljanstvo*, dok je naslov izlaganja gosta iz Češke prof. Damborskoga bio *Nastanak države 1918. i češki opći jezik*. U programu Kongresa bile su i neopolonističke teme.

Odnos jezika i uvjetovanost njegove samostalnosti o državnom poretku bio je u prvom redu analiziran u kontekstu slavenskih jezika, međutim našlo se mjesta i za irski, valijski, litavski, kao i za indijanske jezike. Zanimljivi su bili referati posvećeni retorici i političkoj persuaziji.

S obzirom na velik broj članova samoga Društva i uglednih izlagača, skup je bio podijeljen u četiri sekcije. Prva se sekcija bavila teoretskim pitanjima, druga je bila pragmatična, treća je u obzir uzimala europsku dimenziju glavne teme, dok je četvrta bila poljska.

Veću je pozornost privukao referat iz pragmatičke sekcije prof. Żmigrodzka – *Drżava, jezik, leksikografija*, u kojemu je izlagač predstavio sliku poljske leksikografije u najnovije doba. Nakon velikih rječnika iz prošloga ili čak pretprošloga stoljeća, kojima se u manjoj ili većoj mjeri još uvijek sluđe autori sadašnjih rječnika, pojavilo se u skladu s tržišnom politikom cijelo mnoštvo rječnika kojima se mođe mnogo toga zamjeriti, od diletantskoga pristupa leksikografskoj obradi do plagijata, a ponekad i autoplagijata (poznato je da izdavači, kako bi osvježili ponudu, isti rječnik, katkada bez autorova znanja, izdaju u drugačijoj grafičkoj obradi i pod drugim naslovom). Unatoč svemu ti rječnici ipak obogaćuju i oblikuju leksikografsko tržište. Preplavlivanje tržišta rječnicima stvara dojam zasićenosti. Međutim, poljska javnost i dalje osjeća nedostatak velikoga rječnika poljskoga jezika koji bi rangom bio blizak velikomu rječniku Doroszewskoga, koji se i dalje uspješno upotrebljava i koji je dočekao da bude snimljen i na CD (tijekom konferencije sudionici Kongresa potpisivali su peticiju ministarstvu za financiranje unošenja toga rječnika na elektronički medij). Iako je većina sudionika izrazila privrženost tradicionalnom obliku, iz diskusije je jasno izišao zaključak da računalno rješenje ne zatvara perspektive pisanom rječniku. Proces stvaranja rječnika imao bi obrnut smjer od dosadašnje prakse. Osnovu bi činio elektronički rječnik, sastavljen na nacionalnom korpusu, koji bi mogao biti osnova svih vrsta kasnije tiskanih

rječnika. Govorilo se također o stvaranju rječnika na CD-u s mogućnošću dubinskoga pretrađivanja koje bi se osnivalo na ulasku u razne datoteke. U diskusiji se osjetilo da postoji relativno mala suradnja jezikoslovaca i informatičara, a povezanost tih dviju struka u jednoj osobi čini se vrlo rijetka. U referatu nije bilo riječi o obradi rječničkoga članka. Očito se poljska leksikografija sada uglavnom okreće računalnoj obradi, gdje je taj element sekundaran (s obzirom na pretpostavljenu punoću opisa na izvoru).

Zanimljiv blok referata odnosio se na jezičnu politiku, odnosno na odraz ideoloških stavova u jeziku. U tu bismo skupinu mogli uvrstiti nastup anglista iz Wrocława Marka Kuźniaka, koji je u izlaganju *Mehanizmi interferencije prijenosa informacija o stvarnosti Narodne Republike Poljske (PRL) u Nepočestljanim mislima S. J. Leca*, sluđeći se metodologijom komunikacijske gramatike, otkrio semantičke mehanizme funkcioniranja aforizama u svijesti čitatelja.

U europskoj sekciji govorilo se o češkom, njemačkom i o mađarskom jeziku. U toj je sekciji bilo riječi i o hrvatskom jeziku u izlaganju Barbare Oczkove, koja je govorila o *Utjecaju jezične politike na normu hrvatskoga jezika*, a Ewa Feleszko se u svom izlaganju pod naslovom *Utjecaj državne samostalnosti/ nesamostalnosti na status jezika "malih" slavenskih naroda* osvrnula na situaciju hrvatskoga jezika 90-ih godina. O hrvatskom je jeziku bilo govora i u raspravi.

Posebno značenje skupu davalo je sudjelovanje jezikoslovaca koji su članovi europskih tijela eksperata za jezična pitanja. Stoga su teme, koje obično bude emocije izazvane osjećajem ugroženosti malih etničkih grupa, *malih* kultura i *malih* jezika u procesima europskih integracija bile prikazane s konkretnoga aspekta europskoga zakonodavstva. U takvu je duhu bio referat Tomasza Wicherkiewicza *Regionalni jezici kao način planiranja statusa jezika*, te plenarni referat Alfreda Majewicza *Jezici i jezična politika Europske unije u perspektivi širenja EU uz nekoliko napomena o poljskom jezičnom zakonu*. Prvi je autor razmatrao terminološka pitanja i sadržaj novih termina pokazujući

da određeni članci zakona daju šansu za regiolekte u novom europskom poretku. Autor drugoga referata poziva na zdrav razum i kaže da je nerealno očekivati da jezik svake države u okviru EU bude jezikom europske komunikacije, a svi dokumenti koji se izdaju budu prevedeni na sve jezike, iako je ta deklarativna demokracija poprilično dopadljiva.

Općenit dojam koji se nužno nameće nakon uvodnih i završnih plenarnih referata, te završne riječi Antonija Furdala, predsjednika Društva, jest da su promjene u svijetu neizbježne, te da integracija Europe donosi osim pojava koje su svakako korisne i niz onih koje su na neki način danak koji moramo platiti. S tom činjenicom moramo se suočiti, a da bismo opravdali svoju nazočnost u Europskoj uniji, moramo vladati barem jednim od službenih jezika europske komunikacije (poželjno bi bilo da to bude još jedan jezik osim engleskoga). Ne prihvaćajući tu činjenicu, odričemo se kontakta sa

svijetom i sami marginaliziramo svoj jezik i kulturu, a samim time osuđujemo ih na zaborav. Stoga je poruka ove konferencije bila da brigom o vlastitom jeziku, njegovim opisom i istraživanjem pridonosimo njegovu jačanju. Na jezikoslovcima je da svoj jezik učine atraktivnim za druge, da pokažu njegove vrijednosti čak i u slučaju ako njegova uloga u europskoj komunikaciji bude marginalna. Mali jezici i dalje će ostati jezici ponekad velikih kultura koje će uvijek buditi interes pripadnika drugih kultura.

Barbara Kryžan-Stanojević

O Vrančiću iznova

(Hedvig Sulyok, *Magyar-olasz és olasz-magyar szójegyzék Verancsics Faustus Dictionariuma alapján/Lessico ungherese-italiano e italiano-ungherese in base al Dictionarium di Faustus Verantius*, Generalia, Szeged 2001, 195 str.)

Ovaj je dvojezični rječnik, izdan u seriji *Fasciculi Linguistici Series Lexicographica*, još jedan u nizu uspješnih pokušaja podsjećanja na našeg vrlo sunarodnjaka, Šibenčanina Fausta Vrančića, jezikoslovca, jezikoznalca, filozofa, svećenika, diplomata, književnika i prirodnjaka. Vrančićev rječnik (1595)¹ najdragocjeniji je Hrvatima² i Mađarima, između ostaloga i zato što ga je, smatrajući ih govornicima manje poznatih jezika³, Vrančić prvobitno posvetio njima, a tek je naknadno i na zahtjev drugih, nadodao latinski, talijanski i njemački jezik (Sulyok 2001: 13). Osim toga, i Mađarima je to prvi veći rječnik. Danas o *Dikcionaru* govorimo opet, na nov i svjež način, obogaćeni dodatnim jezikoslovnim i filološkim spoznajama, a ponukani zasigurno i najnovijim civilizacijskim trenutkom globalizacije koji sa sobom donosi i izvjestan (i vjerojatno neopravdan) strah od gubljenja nacionalnog identiteta, a, posljedično tomu, i onoga jezičnoga. Tiskaju se reizdanja (npr. ono iz 1971, s Jonkeovim predgovorom, sveukupno četvrto⁴), nadodaju im se dvojezični glosari (Putančev

¹ Vrančić, Faust (1595) *Dictionarium quinqve nobilissimarvm Evrope lingvarvm, latinae, italicae, germanicae, dalmaticae & vngaricae*, apud Nicolaum Morettum, Venetiis.

² "U tom se leksikografskom djelu zrcali na neki način sve ono što je bila karakteristika ovoga perioda: i čakavsko-štokavska povezanost, i neprekinutost veza između južnog i sjevernog kompleksa, i nastojanje da se jezična *koine* proširi duboko u unutrašnjost, ali i briga za vlastiti izraz da, kao što piše Petar Zoranić u *Planinama*, 'jezik kim općimo' ne bude 'pošpuren latinskim.'" (M. Moguš u: Babić, Stjepan et alii (1991) *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika. Nacrti za gramatiku*, Zagreb, str. 33).

³ "Slavonicam tantum atque Ungaricam linguam hoc meo libello comprahendere institueram." (Sulyok, Hedvig (2001) *Lessico ungherese-italiano e italiano-ungherese in base al Dictionarium di Faustus Verantius*, Generalia, Szeged, str. 13).

⁴ Vrančić, Faust (1971) *Rječnik pet najuglednijih europskih jezika, latinskog, talijanskog, njemačkog, hrvatskog i mađarskog*, pretisak s predgovorom Lj. Jonkea i s *Hrvatsko-latinskim rječnikom* V. Putanca, Zagreb.